

ABORDĂRI CONCEPTUALE PRIVIND CONTABILITATEA CREATIVĂ

CREATIVE ACCOUNTING: CONCEPTUAL APPROACHES

CZU: 657:342.359(498)

GROSU Veronica¹, TIMOFTE Cristina (Coca)²

¹Dr., prof. univ.; ²Drd.; ^{1,2}Universitatea Ștefan cel Mare, Suceava, România

E-mail: ¹veronicag@seap.usv.ro, ²cristinat.coca@gmail.com

Rezumat. Scopul principal al acestei lucrări este focalizat pe stabilirea delimitărilor între conceptele de contabilitate creativă și de fraudă financiar-contabilă, și reliefarea anumitor considerații referitoare la aspectele comportamentale implicate de utilizarea practicilor de contabilitate creativă și a celor frauduloase.

Cuvinte cheie: contabilitate creativă; fraudă; creative accounting, manipularea informației, România.

Cod JEL: M41

Introducere

Modelarea informației contabile atât cât permite cadrul normativ de reglementare, prin folosirea anumitor opțiuni sau tratamente contabile alternative, ori a estimărilor pentru a obține efectul dorit, poate fi considerată a fi o definiție succintă a termenului de contabilitate creativă. Însă, orice altă modelare care se face cu nerespectarea normelor și reglementărilor contabile definește conceptul de contabilitate ilicită sau fraudă financiar-contabilă.

Cercetarea de față își propune prezentarea celor două sintagme menționate, de contabilitate creativă și de fraudă financiar-contabilă așa cum au fost acestea definite în literatura de specialitate, cu evidențierea caracteristicilor comune și a celor dihotomice, precum și enunțarea unor definiții proprii ale conceptelor.

Lucrarea a abordat o cercetare interdisciplinară, abordând aspecte din domeniul contabilității, fiscalității și dreptului.

În opinia noastră, abordarea unei astfel de teme de cercetare este de un real interes pentru toți utilizatorii de informație generată de sistemul informațional contabil, datorită naturii controversate și a divergențelor de opinii existente la nivelul literaturii naționale și internaționale.

Obiectivele principale ale cercetării teoretice întreprinse sunt reprezentate de:

- *Obiectivul 1* – Clarificarea delimitărilor conceptuale dintre contabilitatea creativă și fraudă financiar-contabilă;
- *Obiectivul 2* – Enunțarea unor definiții proprii a conceptelor de *contabilitate creativă* și de *fraudă financiar-contabilă*.

Contabilitatea creativă și contabilitatea ilicită – puncte de vedere

Din studierea literaturii de specialitate a reieșit faptul că nu există o definiție consacrată a conceptului de contabilitate creativă ci variațiuni de definiție a acestuia, care în final conduc la conturarea unor caracteristici general acceptate, precum și la evidențierea unor opinii dihotomice. În cele ce urmează vor fi prezentate câteva abordări conceptuale privind contabilitatea creativă regăsite atât în literatura străină cât și în cea națională, ulterior fiind extrase caracteristicile comune identificate, urmând ca în final, având în vedere aspectele prezentate să fie elaborată o definiție proprie a conceptelor de contabilitate creativă și de fraudă financiar-contabilă.

Prima alăturare a termenilor *creativitate* și *contabilitate* a fost identificată ca fiind făcută în anii 1950 de către Park (1958) și Bows (1959). În lucrările lor aceștia fac referire la creativitatea din contabilitate ca reprezentând o caracteristică pozitivă și necesară pentru profesioniștii contabili, care adresează nevoia găsirii celor mai bune soluții în vederea creșterii rentabilității capitalului investit.

Mai tarziu, Argenti (1973) definește contabilitatea creativă în sensul general acceptat în cadrul literaturii de specialitate, sensul peiorativ atribuit sintagmei datorându-se faptului că menționarea acesteia s-a efectuat în contextul analizei factorilor determinați pentru eșecul afacerilor și ca un element prevestitor al crizei. În lucrarea sa, acesta afirmă: „Contabilitatea creativă este o politică deliberată folosită de manageri cu scopul de a înșela acționarii, creditorii și pe ei însuși cu privire la patrimoniul și progresul unei companii în general și cu privire la dificultățile ei financiare în particular.”

Pe plan național, prima lucrare care conține mențiuni referitoare la contabilitatea creativă aparține profesorului Feleagă (1996). Acesta prezintă câteva puncte de vedere asupra dimensiunii și limitelor contabilității creative, menționând faptul că aceasta contribuie la exagerarea creșterii crizei economice contemporane.

Naser (1993) afirmă faptul că apariția contabilității creative s-ar datora caracterului discreționar al conducerii care, profitând de vidul existent uneori în cadrul normelor și reglementărilor contabile, alege între diferitele opțiuni disponibile.

Griffiths (1986) folosește sintagma de contabilitate creativă pentru a descrie tehnicile utilizate de management în vederea manipulării cifrelor prezentate în situațiile financiare ale companiilor. Existența contabilității creative este considerată ca fiind posibilă datorită flexibilității și neclarității sau impreciziei regulilor contabile și a celor de drept comercial.

Mulford and Comisky (2002), definesc contabilitatea creativă ca reprezentând „orice pas și oricare dintre pașii făcuți în direcția jocului cifrelor contabile, inclusiv alegeri și aplicări agresive a principiilor contabile care se încadrează sau depășesc limitele principiilor contabile general acceptate și raportări financiare frauduloase.”

O altă definiție a conceptului de contabilitate creativă este realizată de Jones (2010) ca reprezentând utilizarea *flexibilității permise de contabilitate* în conformitate cu cadrul legal pentru măsurarea și prezentarea informațiilor din conturi în vederea favorizării cu precădere a intereselor celor care pregătesc situațiile financiare în detrimentul celorlalți utilizatori.

Lainez și Callao (1990) consideră contabilitatea creativă drept utilizarea posibilităților, respectiv existența opțiunilor, subiectivismului și a lacunelor în norme, oferite de legislația contabilă de a prezenta situații financiare care să reflecte o imagine dorită și nu una obiectivă a realității. De aceea s-a dezvoltat paradigma conform căreia adevărul contabil nu este un adevăr reflectat de informațiile contabile ci este mai degrabă unul construit prin intermediul acestora.

Contabilitatea creativă implică existența unei dilemei etice în care se consideră că este pus profesionistul contabil, atunci când alege să practice tehnici de contabilitate creativă (Usurelu et al, 2010).

Stolowy (2009) definește contabilitatea creativă prin analiza obiectivelor țintă a acesteia și a procedurilor și uzanțelor la care se apelează pentru manipularea informațiilor. Obiectivul contabilității creative are în vedere modificarea conturilor, atât în sensul îmbunătățirii lor, dar uneori și în scop invers, mai ales atunci când se dorește minimizarea rezultatului pentru reducerea impozitului sau a sumei aferente participării salariaților la profit.

De asemenea, referitor tot la obiectivele urmărite se face precizarea că uneori apelarea la tehnici și modalități de contabilitate creativă se realizează fără un obiectiv precis, de exemplu atunci când regulile contabile nu prevăd soluții pentru diferite situații apărute în practică. În această lumină atributul contabilității de a fi creativă nu este unul peiorativ, ci laudativ, sintagma contabilitate creativă putând fi înlocuită în acest context de sintagma contabilitate inovatoare, care presupune rezolvarea unei probleme prin perfecționare sau prin aplicarea de soluții moderne, prin aducerea a ceva nou într-o practică, activitate sau într-un sistem.

Conform unor opinii (Horomnea, Pascu and Istrate, 2012), „contabilitatea creativă are un dublu rol. Pozitiv, atunci când ajută la îndeplinirea criteriului de imagine fidelă și negativ asupra realizării

imaginii fidele dacă flexibilitatea pe care o permite normele contabile este folosită pentru realizarea unor raportări în favoarea unui număr restrâns de utilizatori ai informației contabile, în detrimentul majorității acestora.”

Alți termeni utilizați atunci când se face referire la contabilitate creativă sunt: contabilitate agresivă (întrucât împinge limita normelor și reglementărilor legale în scopul atingerii unui anumit obiectiv), managementul poziției și performanței financiare (folosirea flexibilității permise de norme și reglementări pentru a asigura atingerea unui anumit profit așteptat sau în vederea asigurării obținerii unui profit constant de la o perioadă contabilă la alta), uniformizarea veniturilor (income smoothing), inginerie contabilă (întrucât în vederea obținerii imaginii dorite a fi proiectate, aceasta presupune o activitate de creație sau de cercetare de către profesioniștii contabili), ș.a.

În concluzie, se pot delimita câteva caracteristici comune identificate în cadrul definițiilor existente în literatura de specialitate cu privire la contabilitatea creativă, astfel:

- Reprezintă o politică deliberată (discreționară) a managementului;
- Are un caracter manipulativ sau deceptiv față de utilizatorii informației contabile generate și furnizate;
- Presupune specularea flexibilității (neclaritate, imprecizie, caracter interpretativ) permise de norme și reglementări în domeniu sau a vidurilor legislative;
- Implică interpretări agresive a principiilor contabile general acceptate;
- Are drept scop favorizarea cu precădere a intereselor celor care pregătesc situațiile financiare;
- Conduce la reflectarea unei imagini subiective (dorite, construite) a realității economico-financiare a unei entități;
- Implică acțiuni interpretabile din punct de vedere etic.

De asemenea, din analiza opiniilor de specialitate exprimate s-a observat faptul că pot fi identificate și evidențiate și caracteristici dihotomice a conceptului de „contabilitate creativă”, după cum urmează:

- Contabilitatea creativă include sau exclude fraudă.

Referitor la acestea achiesăm la punctul de vedere conform căruia contabilitatea creativă exclude fraudă, deși ambele practici – creative și frauduloase – se manifestă de regulă în contextul în care entitatea întâmpină dificultăți financiare, și au un caracter intenționat și deceptiv. Aceasta întrucât fraudă, spre deosebire de contabilitatea creativă, presupune încălcarea legii în mod conștient și intenționat (Knežević, Mizdraković și Arežina, 2012), în vreme ce tehnicile și modalitățile contabilității creative respectă cadrul normativ legal, dar nu și spiritul legii.

- Valență pozitivă în sensul de contabilitate inovatoare sau valență negativă în sensul de contabilitate manipulative.

Propunem menținerea conotațiilor negative ale sintagmei de *contabilitate creativă* motivat de faptul că majoritatea cuvintelor utilizate pentru descrierea fenomenului contabilității creative au un sens negativ (*manipulare, disimulare, caracter discreționar, încălcarea normelor etice, subiectivism, etc.*) și implică luarea unei decizii motivat de satisfacerea unor interese personale, sau ale unui grup restrâns, cu încălcarea spiritului legii și a principiilor eticii profesioniștilor contabili și mai general, a eticii (onestității, bunei-credințe, corectitudinii) în afaceri.

În definitiv, chiar dacă practicile de contabilitate creativă respectă reglementările contabile și cadrul legal, prin utilizarea acestora nu sunt respectate obiectivul și scopul contabilității: oferirea unei imagini fidele a tranzacțiilor economico-financiare derulate de entitate către stakeholderi.

În opinia noastră, contabilitatea creativă ar putea fi considerată în ceea ce privește structura și elementele constitutive, similar construcțiilor teoriilor juridice, ca având două laturi – obiectivă și subiectivă. Latura obiectivă vizează manifestările exterioare prin care se realizează acțiunea și se produc consecințele, respectiv utilizarea unor tehnici și modalități contabile care pot fi considerate ca fiind creative, prin aceea că distosionează imaginea fidelă a poziției sau performanței financiare a entității, nu atât prin încălcarea regulilor contabile ci prin nerespectarea voinței legiuitorului care decurge din interpretarea unitară a normelor și reglementărilor contabile, sau prin aceea că informația contabilă nu reprezintă exact realitatea economică prin utilizarea unor descrieri care să fie complete, neutre și fără erori.

În ceea ce privește latura subiectivă, aceasta se referă la atitudinea psihică a persoanei care apelează la tehnici și modalități de contabilitate creativă, și la faptul că acestea sunt folosite într-un anumit scop precis determinat, așadar în mod intenționat.

Autoritatea de reglementare se bazează pe buna-credință a entității economice, pe manifestarea unui comportament care să respecte normele de conduită etică din partea profesioniștilor contabili și de aceea lasă posibilitatea alegerii anumitor tratamente contabile entităților și oferă flexibilitate în alegerea politicilor și opțiunilor contabile pentru a favoriza reflectarea imaginii fidele și oneste a poziției și performanței financiare.

În acest demers se bazează pe faptul că factorii decidenți de la nivelul operatorilor economici vor respecta principiile contabile generale și în special cel al reflectării conținutului economic al tranzacției și nu a formei sale juridice. Așadar, în mod ironic, tocmai dorința de a asigura climatul necesar reflectării prin situațiile financiare a imaginii fidele a poziției și performanței financiare a entității, și nu construirea imaginii dorite de anumite grupuri de interese oferă mijloacele necesare manifestării contabilității creative.

Astfel, contabilitatea creativă, deși în teorie ar trebui să reprezinte un instrument prin care să se asigure prezentarea unei imagini fidele a activelor, datoriilor, poziției financiare și a profitului sau pierderii entității, conform flexibilității oferite de cadrul contabil legal din România, conform căruia (OMFP 1802/2014, pct. 24-26), în cazuri excepționale se poate renunța la aplicarea unei dispoziții legale tocmai pentru a se respecta această obligație, în practică s-a transformat dintr-un instrument esențial al cadrului de reglementare, într-un element de manipulare a generării și furnizării informațiilor contabile.

O practică de contabilitate creativă, poate mai târziu să se transforme într-o practică de contabilitate ilicită, mai ales dacă se întinde pe o perioadă lungă de timp și implică valori monetare considerabile. În unele opinii din literatura din domeniu (Stolowy, 1994), împărtășite în mare măsură de alți autori și cercetători, „fraudele nu au nimic creativ”.

În opinia noastră, ținând cont de faptul că angajarea în comiterea unei fraude, inclusiv financiar-contabile, implică ca și componentă esențială factorul volitiv al comportamentului uman, nu se poate nega următorul aspect: dacă făptuitorul care cu intenție comite o fraudă nu are speranța că nu va fi prins, nu se va angaja în comiterea ei. Așadar acesta trebuie să găsească soluții dintre cele mai diversificate în vederea eludării legii, eventual a unora interpretabile din punct de vedere legal, aflate pe zona tampon dintre zona gri și neagră. De aceea, se observă că, de multe ori, făptuitorii uzitează practici, mijloace sau tehnici care țin de imaginația și de creativitatea ființei umane.

Fraudele financiar-contabile pot îmbrăca forme diverse: evaziune fiscală, furt, gestiune frauduloasă, delapidare, fals, fraude asupra raportărilor financiare, înșelăciune, folosirea creditului societății în interes personal, infracțiuni de spălare a banilor, infracțiuni prevăzute de legi speciale de fraudare a bugetului Uniunii Europene etc. Norme legale de incriminare a acestora se regăsesc dispersate în legislația națională fiind cuprinse în Codul penal, Legea nr. 241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, Codul fiscal, Legea societăților comerciale nr. 31/1990, Codul vamal, Legea nr. 656/2002 pentru prevenirea și sancționarea spălării banilor, etc., sancțiunile fiind de cele mai multe ori penale. Comiterea unei fraude are loc atunci când făptuitorul are reprezentarea exactă a urmărilor faptei, scopul urmărit fiind obținerea unor avantaje pecuniare. Existența fraudei implică producerea de prejudicii unor terți, care se pot situa în interiorul sau în exteriorul entității, aceștia putând fi persoane juridice sau fizice, autorități publice, ș.a.

În opinia noastră, încălcarea legii în mod deliberat prin evidențierea în contabilitate a unor operațiuni fictive⁵, prin omisiunea evidențierii în contabilitate a unor operațiuni economico-financiare, prin utilizarea falsurilor și/sau prin utilizarea unor tehnici și modalități contabile interzise de normele și reglementările legale reprezintă definirea conceptului de fraudă financiar-contabilă. În cazul în care nu se cunoaște dacă aceste încălcări ale legii s-au efectuat în mod deliberat (conștient și intenționat în vederea atingerii unui anumit scop care duce la prejudicierea anumitor persoane,

⁵ Conform art. 2 din Legea nr. 241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, lit. f) operațiune fictivă - disimularea realității prin crearea aparenței existenței unei operațiuni care în fapt nu există.

societăți, instituții, etc.) atunci doar se crează prezumția de fraudă financiar-contabilă (pe baza unor indicii temeinice), prezumție care trebuie dovedită în urma procedurilor legale, prin care se atrage răspunderea persoanei vinovate.

Contabilitatea ilicită este sinonimă cu evidența contabilă alterată, trunchiată, deconectată de realitatea factuală, uneori cu discrepanțe între conturi, reglaje ilicite, nepemise de reglementările legale în vigoare. Mijloace ilicite utilizate cu precădere sunt: practici contabile neconforme cu cadrul contabil legal, nepemise de principiile contabile general acceptate și înregistrarea în contabilitate a unor operațiuni fictive, neconforme cu realitatea economică.

Concluzii

În concluzie, contabilitatea creativă exclude fraudă întrucât aceasta din urmă presupune încălcarea legii în mod conștient și intenționat și are o valență negativă, în sensul de contabilitate manipulatorie, deoarece implică luarea unei decizii motivat de satisfacerea unor interese personale, sau ale unui grup restrâns, cu încălcarea spiritului legii și a principiilor eticii profesionaliștilor contabili.

În ceea ce privește fraudele financiar-contabile se poate concluziona că, și în cazul în care se apelează la comiterea de fraude, sunt utilizate practici, mijloace sau tehnici care țin de imaginația și de creativitatea ființei umane.

Bibliografie

1. Argenti John, *Corporate Collapse: The Cause and Symptoms*, New York, McGraw Hill, 1976.
2. Bows Albert Jr., *Creative accounting pays its way*, Journal of Accountancy (pre-1986), 108(000006), 1959.
3. Feleagă Niculae, *Controverse contabile: dificultăți conceptuale și credibilitatea contabilității*, Editura Economică, București, 1996.
4. Griffiths Ian, *Creative Accounting: How to Make Your Profits What You Want Them to be*, London, Sidgwick and Jackson, 1986.
5. Horomnea Emil, Pașcu Ana-Maria și Istrate Alina-Mariana, *Contabilitatea creativă, între denumire neinspirată, reglementare și fraudă*, Audit Financiar 2/2012, anul X.
6. Jones, J. Michael, *Creative Accounting, Fraud and International Accounting Scandals*, editura John Wiley and Sons Ltd, The Atrium, England, 2010.
7. Knežević G., Mizdraković V. and Arežina, N., *Management as Cause and Instrument of Creative Accounting Suppression*, Management (1820-0222); 2012, No. 62, paginile 89-96.
8. Laínez Jose, Callao Susana, *Contabilidad creativa*. Editorial Civitas, Madrid, 1999.
9. Mulford Charles W., Comisky Eugene E., *The Financial Numbers Game. Detecting creative accounting practices*, Wiley, 2002.
10. Naser Kamal, *Creative Financial Accounting: its Nature and Use*, New York, Prentice Hall, 1993.
11. Ordinul Ministrului Finanțelor Publice nr. 1802/2014 pentru aprobarea Reglementărilor contabile privind situațiile financiare anuale individuale și situațiile financiare anuale consolidate, publicat în Monitorul Oficial nr. 963 din 30 decembrie 2014.
12. Park Colin, *Thought processes in creative accounting*, The Accounting Review, Vol. 33, Nr. 3, 1958.
13. Stolowy H., *Existe-t-il vraiment une comptabilité creative?*, Revue de droit comptable, nr. 94(4). decembrie 1994.
14. Stolowy, Herve, *Comptabilité créative*, în Colasse, Bernard (coord.), *Encyclopédie de Comptabilité, Contrôle de Gestion et Audit*, Editions Economica, Paris, 2009.
15. Ușurelu V., Nedelcu M., Andrei A. și Loghin D., *Accounting ethics - responsibility versus creativity*, Annals of the University of Petroșani Economics; 2010, Vol. 10 Nr. 3, paginile 349-356.